

VI. Tweede Wereldoorlog Seconde Guerre mondiale

JEAN-FRANÇOIS CROMBOIS
«Camille Gutt. Les finances et la guerre 1940-1945»
Gerpennes/Bruxelles, Quorum/CEGES, 2000, 536 p.

Een parafrase van Magrittes bekende uitdrukking kan dienen als uitgangspunt voor deze bespreking : “*Ceci n’est pas une biographie*”. Op het eerste gezicht lijkt dit boek de almaar langer wordende reeks van grote politieke biografieën teervoegen : Spaak, Van Zeeland, Duvieusart, Huysmans, enz. Maar eigenlijk is dat hier niet het geval. Uiteraard staat in dit boek één persoon centraal : de Belg Camille Gutt (1884-1971), een bescheiden jurist

en journalist die zich ontpopte tot een vooraanstaand zakenman en financieel expert, later een groot minister van Financiën werd en het tenslotte zelfs schopte tot (eerste) directeur-generaal van het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Het klassieke biografische genre veronderstelt echter (onder meer) een evenwichtig overzicht van het leven van de hoofdfiguur en een doordringende schets van zijn persoonlijkheid. ULB-historicus Jean-François Crombois koos doelbewust voor een andere benadering. Hij richtte de focus op één cruciale episode van Gutt's lange leven : zijn jaren in Londen, als lid van de Belgische regering in ballingschap. Amper dertig bladzijden behandelen zijn levensloop vóór februari 1939 (datum waarop hij toetrad tot het eerste kabinet-Pierlot) en nauwelijks zeventien bladzijden verhalen de gebeurtenissen na zijn terugkomst in België in september 1944. Deze keuze maakt het boek niet zwakker, maar juist sterker. Gezien zijn functies was Gutt een spilfiguur in de economische en financiële oorlogvoering van de Belgische regering. Crombois concentreerde zich dus op deze aspecten, die in de omvangrijke Belgische literatuur over de Tweede Wereldoorlog (uiteraard volkomen ten onrechte) stiefmoederlijk werden behandeld. Hij vult dus een grote lacune in onze geschiedschrijving op en hij doet dat op uitstekende wijze.

De auteur kreeg hiervoor uitstekende troeven in handen. Hij kon gebruik maken van de papieren-Gutt, gedeponereerd in het SOMA. Vooral de omvangrijke correspondentie tussen Gutt (in Londen) en zakenman-politicus Georges Theunis (in Washington) vormen een ware goudmijn. Beide heren koesterden een grote

wederzijdse achting en hadden een sterke vertrouwensrelatie opgebouwd. Bijgevolg schreven ze vrijuit over de grote en de kleine gebeurtenissen in de Belgische en internationale beleidskeuken – uiteraard tot grote geneugte van de historici, die zodoende beschikken over een vrij unieke kijk achter de schermen. Hoewel de auteur geen moeite spaarde om andere documenten uit tal van binnen- en buitenlandse archieven op te sporen en te gebruiken, vormt die briefwisseling als het ware de (stevige) ruggengraat van het boek. Bijgevolg vernemen we heel wat nieuwe zaken over volgende onderwerpen (*excusez du peu !*) :

- * het Belgisch politieke leven in Londen (meer bepaald de spanningen binnen en rond de regering-Pierlot);
- * de verhoudingen van de Londenaars met het bezette België (vooral de episode betreffende de Nationale Bank van België is hier interessant);
- * de monetaire politiek tijdens de oorlog;
- * de financiering van de oorlogvoering door de vrije Belgen;
- * de economische en financiële rol van Kongo tijdens het conflict;
- * de financiële, commerciële en politieke relaties met Groot-Brittannië en de Verenigde Staten;
- * de voorbereiding van het Belgische financiële leven na de bevrijding (uitwerking van de fameuze muntsaneringsoperatie die Gutt bij vele Belgen tot jaren en zelfs decennia na de gebeurtenissen een naambekendheid opleverde waarop weinig andere Belgische ministers van Financiën konden en kunnen bogen);
- * de uitbouw van de nieuwe monetaire wereldorde (positie van België in de oprichting van het systeem van Bretton Woods);

- * de fundering van de na-oorlogse diplomatieke en economische relaties in West-Europa (meer bepaald de voorbereiding van de Benelux).

De auteur verzorgt dus een indrukwekkende rondleiding en doet dat met veel vakmanschap. Hij moest zich inwerken in tal van uiteenlopende en soms vrij technische (maar cruciale) dossiers. Hij introduceert die telkens aan de hand van enkele heldere bladzijden, om daarna Gutt's specifieke actie te belichten. Crombois heeft dus een lange lijst van binnen- en buitenlandse wetenschappelijke publicaties moeten assimileren. De formule die vermoeide of inspiratieloze recensenten al te gemakkelijk hanteren is hier dus zeker gerechtvaardigd : al wie de Belgische economische geschiedenis tijdens de Tweede Wereldoorlog bestudeert, zal dit boek zeker vaak moeten raadplegen. Bestaat er echter een gemeenschappelijke band tussen al de behandelde onderwerpen, afgezien van het feit dat ze allemaal te maken hebben met de nationale en internationale economische aspecten van de oorlogvoering ? Wat houdt het boek verder aan elkaar ? Is het méér dan een verzameling hoofdstukken over losse thema's waarin 'toevallig' eenzelfde hoofdpersonage optreedt ?

De auteur was zich bewust van de dreigende heterogeniteit van zijn werk. Hij zocht en vond een uitstekend *Leitmotiv* : de spanning tussen publieke en private belangen. Als minister van Financiën (en, een tijdlang, ook van Economische Zaken, Landsverdediging en Verkeerswezen) moest Gutt zorg dragen voor het "algemeen belang". Tegelijk was hij echter de politiek binnengestapt als "technicus".

Hij beschikte nooit over enig electief mandaat, maar bekleedde hoge functies in grote privé-bedrijven (de groep-Empain, de non-ferro-sector van de Generale Maatschappij, *Ford Motor Company*, enz.). Gutt beschikte ook over een uitgebreid netwerk van relaties in de Belgische en internationale zakenwereld. Kwamen beide facetten met elkaar in botsing tijdens de kritieke oorlogsmaanden? Of werkten ze heilzaam op elkaar in? Crombois brengt hierover heel wat interessant materiaal aan. Enerzijds zien we dat Gutt wel degelijk hoogte kon nemen en afstand nam van particuliere belangen. Om maar één voorbeeld te vernoemen: hij distantieerde zich van een zakenman als René Boël, die de belangen van de groep-Solvay behartigde en hiervoor de Belgische regering wilde inschakelen (p. 236-237). Anderzijds was en bleef Gutt wel degelijk een man van zijn milieu. Bij de behandeling van de strategische keuzen ontwikkelde hij, bewust of onbewust, een hele reeks typische attitudes. Op p. 440 spreekt Gutt zich bijvoorbeeld laatdunkend uit over de politici die, in het kader van de voorbereiding van het na-oorlogse België, volgens hem niet de moed hadden te verklaren dat de tering naar de nering moest gezet worden, “*parce qu’ils se préoccupent de plaire aux masses*” – net alsof alle beroepspolitici platte demagogen zijn, en net alsof de politiek en het maatschappelijk gebeuren niet doordrenkt (hoeven te) zijn met zoiets als een “sociale dimensie”. Op het einde van zijn boek had de auteur deze problematiek, de spanning tussen de private en de publieke belangenbehartiging, wat systematischer kunnen behandelen. Het ware ook interessant geweest zich op synthetische wijze af te vragen of er een ‘guttiaanse’ stempel op al die dossiers gedrukt werd, en, zo ja,

welke die specifieke impact dan precies was. Na elk hoofdstuk brengt de auteur een keurig deelbesluit. Maar het algemeen besluit is zowat een résumé van al die samenvattingen. Een wat meer transcenderende, originele reflectie zou het boek op een nóg hoger niveau getild hebben.

Een laatste bedenking wordt me ingegeven door de omslag van het boek. Op de kaft prijkt – hoe kon het anders – een foto van het hoofdpersonage, een foto *prise sur le vif* bij het buitenstappen uit een Londens gebouw. Gutt kijkt naar het fototoestel met een scherpe, zelfverzekerde en wat ironische blik. Het boek zelf biedt geen ‘psychologisch portret’ van de zakenman-politicus. Maar voor zover we dat kunnen afleiden uit de diverse trekken die Crombois neerperst, lijkt die blik bijzonder revelerend voor zijn hele persoonlijkheid: scherp, intelligent, wat ironisch, en zonder valse bescheidenheid. Op die bewuste kaffoto zijn de omringende personages echter geheel of gedeeltelijk weggeknipt. De originele plaat staat volledig afgedrukt in het illustratiekatern, verder in het boek. De half weggesneden figuur naast Gutt blijkt premier Pierlot te zijn. Natuurlijk helemaal onopzettelijk symboliseert die fotografische ingreep zowaar de aanpak in dit overigens voortreffelijke boek. Het boek is immers nogal ‘guttocentrisch’, een klassiek probleem bij biografieën, zelf al is dit werk geen biografie in de traditionele zin van het woord, zoals we in het begin zegden. Camille Gutt vertolkt dus de hoofdrol; de andere personages, meer bepaald zijn collega-ministers Spaak, Pierlot en De Vleeschauwer, verdwijnen min of meer naar de achtergrond, samen met een hele reeks andere minder prominente medespelers. Die specificiteit treft de lezer

bijzonder als hij de ongezouten opinie van Gutt over zijn collega's voorgeschoteld krijgt. In zijn brieven aan Theunis laat hij er weinig twijfel over bestaan dat hij alleen (= Gutt zelf) de goede aanpak heeft, dat de werkmethode van al zijn collega's verkeerd is, dat enkel hij echt klaar ziet in de problemen, enzovoort (zie vooral p. 132-149). Weinig personen waarvan hij de weg kruiste, konden rekenen op zijn oprechte waardering of ontsnapt aan zijn bijtende ironie. Van overdreven zelfkritiek had Gutt blijkbaar geen last! Graag hadden we echter vernomen wat de slachtoffers van Gutts ironie dachten over hun collega-minister van Financiën of tegenspeler, over zijn persoon, zijn opvattingen en strategieën. In dezelfde optiek hadden we ook graag wat meer gelezen over de visies en politieke opties van de andere politici, waarmee Gutt geregeld in de clinch ging. Zo hadden we Gutts eigen actie in een breder perspectief kunnen plaatsen.

Ter afronding een uitdrukking van spijt. Dit mooie boek wordt ontsierd door een overvloed aan typografische fouten. Een aandachtiger lectuur van de drukproeven had vele missers kunnen uitschakelen, maar de auteur sprong ook slordig om met de namen van personen en auteurs en met de titels van werken, vooral als het gaat om Nederlandstalige publicaties. Zo worden de voornamen van Frans Van Cauwelaert en Gustave Sap, vreemd genoeg, systematisch geermaniseerd tot Franz en Gustav; onze collega's Marc Van Den Wijngaert en John Gillingham heten nu blijkbaar Van Den Wijngard

en Gilligham, enz., enz. Jammer van die schoonheidsfoutjes!

Guy Vanthemsche

---

3 *La résistance dans la région mouscronnoise pendant la Seconde Guerre mondiale (mai 1940-septembre 1944)*, Mouscron, 1984.